

jektových relací a nakonec zpochybňuje i předpoklady, na nichž je založena klasická sociální teorie. Po smrti autora zůstávají tyto otázky jakoby viset ve vzduchoprázdnu. Recenzovaná kniha je svědectvím o talentu, který neměl dost času na to, aby vydal všechny své plody.

Jiří Šubrt

Wolfgang Benz: *Sinti und Roma: Die unerwünschte Minderheit. Über das Vorurteil Antiziganismus*
Berlin, Metropol-Verlag 2014, 316 s.

Předsudky vůči skupinám obyvatelstva, které patří k romskému etniku, mají dlouholetou tradici a neztratily svůj význam ani v dnešní době. Skutečnost, že Romové při výzkumu veřejného mínění týkajícího se oblíbenosti různých minoritních skupin majoritní populací končí pravidelně na posledním místě žebříčku, neplatí pouze pro Českou republiku. V anketě, kterou prováděla společnost STEM v dubnu 2014, více než třetina respondentů v České republice (36 %) rezolutně odmítla možnost, že by jim nevadilo, kdyby mezi jejich sousedy byli Romové, další třetina (29 %) by s touto skutečností měla velké problémy (STEM. „Jaký je vztah občanů ČR k různým národům a etnikům?“ *Informace z výzkumu STEM trendy 3/2014* [online]. 2014 [cit. 10. 7. 2015]. Dostupné z: <http://www.stem.cz/clanek/2941>). Další studie, která zkoumá soužití romské menšiny a většinové populace z pohledu majority a kterou vypracovalo Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR na jaře 2015, potvrzuje negativní vnímání sledované skutečnosti: 36 % respondentů zde posuzuje soužití majority a romské minority jako „velmi špatné“, dalších 47 % jako „spíše špatné“ (Centrum pro výzkum veřejného mínění. „Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti“, tisková zpráva duben 2015 [online]. Sociologický ústav AV ČR,

2015 [cit. 10. 7. 2015]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7388/f3/ov-15-0602.pdf). S podobnými výsledky se setkáme také v jiných evropských zemích: vypovídá o tom například rozsáhlá studie s názvem *Mezi apatií a odmítáním – postoje populace vůči Sintům a Romům (Zwischen Gleichgültigkeit und Ablehnung – Bevölkerungseinstellungen gegenüber Sinti und Roma)*, kterou v září 2014 vypracovalo na objednávku německé antidiskriminační agentury (Antidiskriminierungsstelle des Bundes) Centrum pro výzkum antisemitismu (Zentrum für Antisemitismusforschung) a Institut pro výzkum předsudků a konfliktů (Institut für Vorurteils- und Konfliktforschung). Výsledky tohoto šetření ukazují, že i v Německu má přibližně 1/3 respondentů obavy z toho, že by si měla představit skutečnost, že bude bydlet v bezprostřední blízkosti příslušníků romského etnika. Téměř polovina respondentů (49 %) si myslí, že Romové vyvolávají u majority nepřátelské pocity vůči nim samým, a tyto pocity jsou podmíněny vlastním chováním Romů. V případě této otázky byli dotázáni respondenty hůře hodnoceni pouze muslimové (51 % respondentů). (Antidiskriminierungsstelle des Bundes. „Zwischen Gleichgültigkeit und Ablehnung – Bevölkerungseinstellungen gegenüber Sinti und Roma.“ *Expertise für die Antidiskriminierungsstelle des Bundes*, 2014 [online]. 2014 [cit. 10. 7. 2015]. Dostupné z: http://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/Downloads/DE/publikationen/Expertisen/Expertise_Bevölkerungseinstellungen_gegenueber_Sinti_und_Roma_20140829.pdf?__blob=publicationFile). Spoluautor této studie byl, mimo další odborníky, také Wolfgang Benz, emeritní profesor a dlouholetý ředitel Centra pro výzkum antisemitismu na Technické univerzitě v Berlíně.

Závěry, které jasně vyplývají z výsledků výše zmíněných studií, tedy strach ze zatížení cizím vlivem a „migrace chudých“,

spolu s udělením volného pohybu pro rumunské a bulharské občany EU od ledna 2014, a také skutečnost, že „syžet cikána“ zažívá opět konjunkturu“ (s. 9), to jsou dostatečné důvody k tomu, aby se Wolfgang Benz, ve své aktuální knize, zabýval předsudky vůči Romům a zapojil se také do probíhající diskuze na toto téma. Autor sám chápe tuto svou knihu jako obecný příspěvek ke srovnávacím výzkumům zabývajícím se problematikou předsudků. Své názory pak prezentuje na příkladu výzkumu antisemitismu „nejen na menšině Židů, ale také muslimů, Sintů, Romů a dalších etnických, sociálních a náboženských menšin, a posuzuje také obecné aspekty toho, jakým způsobem každá majorita vnímá minoritní skupinu“ (s. 8). Svou knihu chápe jako „kompodium poznatků vztahujících se k předsudkům týkajících se Sintů a Romů“ (s. 8) a snaží se zde především odhalit struktury těchto jevů a procesů. Pouze v menší míře se pak snaží charakterizovat skupinu Romů, z etnického hlediska, čímž se také vymezuje vůči etnografickému nebo folkloristickému pojetí.

Ve třech základních kapitolách („Předsudky a projekce“, „Cikánologie versus výzkum anticikanismu“, „Základy předsudků“) Benz, za pomoci srovnávacího výzkumu předsudků, rozvíjí své argumenty a dochází k závěru, že mechanismy působící v antisemitismu, islamofobii a anticikanismu jsou si velmi podobné. Všimá si toho, že výskytu všech předsudků je společná představa o tom, že minorita sama svým chováním způsobuje výskyt antipatií, averze nebo odporu majority, a tím také nese sama vinu na tom, že ji majorita do svého celku neintegruje. Tato skutečnost zároveň odpovídá absenci přání většiny příslušníků majoritní populace, „aby se něco dozvěděla o původu, zvycích a tradicích menšiny“ (W. Benz. „Antisemitismus und Antiziganismus: Vorurteile gegen Minderheiten.“ *Deutschland Archiv* 30. 09. 2014 [online], [cit. 10. 7. 2015]. Dostupné z: <http://www.bpb.de/191739>). Dalším spo-

lečným rysem této situace je, že přání majority je vyslovováno skupinou takzvaných „expertů“, kteří za pomoci pseudovědeckých argumentů šíří povrchní znalosti o etniku, na něž jsou tyto předsudky zaměřeny. Cílem tohoto jednání tedy není vysvětlení příčin existence již existujících předsudků, ale spíše jejich potvrzení a konsolidace (s. 208). Předsudky tak vznikají, a upevňují se, buď na základě chování několika jednotlivců z minoritní skupiny, nebo tím, že předsudky vůči minoritě jsou většinovou populací zobecněny a pak jsou aplikovány na všechny Siny a Romy. V poslední kapitole nazvané „Základy předsudků“ se Benz zabývá tím, jakým způsobem se média pokouší vyvolat anticikánské emoce (s. 251) tím, že navazují na již existující předsudky a za pomoci obrazů a příslušných textů – úmyslně nebo neúmyslně – přispívají k šíření a upevňování anticikánských předsudků.

Výše zmíněné základní texty jsou pak doplněny kapitolami, v nichž se Wolfgang Benz zaměřuje především na tyto tematické aspekty: Zabývá se zde třeba literární konstrukcí „syžetu cikána“, kdy na základě mnoha literárních příkladů ukazuje, jakým způsobem bylo, za pomoci literatury imaginace, pojmání Romů – buď romantizující, nebo demonizující-kriminalizující – zakotvené v každodenní představivosti majority (srov. K. M. Bogdal, *Europa erfindet die Zigeuner. Eine Geschichte von Faszination und Verachtung*. Bonn: bpb 2011). Značný prostor pak v publikaci zabírá tematika osudu Sintů a Romů v době 3. říše a také dlouholetý boj Sintů a Romů v poválečném Německu o to, aby byli uznáni jako skupina obětí nacionálního socialismu.

Tématem dalších kapitol knihy je objasnění současné situace Romů, například v Maďarsku, kterou Benz důkladně rozebírá za pomoci četných historických a současných příkladů spojených s pojmem „migrace chudoby“, a zabývá se zde také problematikou negativních stereotypů a připsáním, tedy jevy, které jsou i v histo-

rické perspektivě se zmíněnou situací úzce svázané.

Publikaci autor uzavírá rozhovory s pěti veřejně známými osobnostmi, které se problematikou Romů z různého pohledu zabývají. Ke slovu se tak dostávají Romani Rose, předseda Ústřední rady německých Sintů a Romů (Zentralverband der deutschen Sinti und Roma), Jacques Delfeld, předseda a výkonný ředitel Porýní-falckého svazu německých Sintů a Romů (Rheinland-pfälzischer Landesverband der deutschen Sinti und Roma), jako zastupitelé zájmů i jako přímé oběti antiromských prohlášení a chování zaměřeného proti Romům. Jochen Köhnke, vedoucí referent pro migraci a interkulturní záležitosti města Münster, jako příklad „good practice“, Petra Pau, místopředsedkyně Spolkového sněmu a zástupce politického sektoru, a Ricarda Erdmann působící v integračních službách Arbeiterwohlfahrt v Dortmundu, která informovala o svých zkušenostech v terénu. Všechny rozhovory jsou velmi zajímavé a (z praktického hlediska) poskytují jiný přístup ke sledovanému tématu. Nicméně kriticky bych zde chtěla upozornit na to, že mezi těmito osobnostmi nenajdeme žádného zástupce organizace zastupující Sinty a Romy, který nedisponuje německým občanstvím.

Kniha Wolfganga Benze nabízí celou řadu příkladů z minulosti a současnosti, které ukazují, jak vznikají předsudky a jakým způsobem jsou v sociálním systému tradovány. Autor zde jasně prezentuje, jaký postoj mají příslušníci majority k minoritním skupinám, a jak tyto menšinové skupiny činí odpovědnými za jejich sociální vyloučení. Autor poutavě ukazuje, že se působení těchto mechanismů týká nejen přísluš-

níků skupiny Sintů a Romů, ale že jsou stejně platné při přístupu majority k Židům nebo k muslimům i k příslušníkům ostatních religiózních, etnických nebo sociálních minoritních skupin. Zajímavé materiály, které jsou zde prezentovány, jsou ale také zároveň největším nedostatkem celé knihy: čtenář zde tak postrádá přesnou argumentační linii. Místo toho se neustále setkává s opakovaným souzněním aspektů vztahujících se k projevům anticikanismu, antisemitismu a islamofobie. Také okruh čtenářů, kterým je kniha určena, není zcela jasně vymezen: příslušníkům vědecké obce, kteří tuto problematiku sledují, nabízí publikace jen málo nových informací a pohledů. Obsah úvodní kapitoly, zabývající se citovými vztahy založenými na pocitu utrpěné křivdy a z toho vyplývajících projekcích, lze považovat za samozřejmost (což se však netýká veřejnosti nebo většinové populace) a mediálně kritická analýza v této kapitole obsažená by měla patřit k samozřejmé výzbroji každého seriózního vědce. Naopak, pokud vezme tuto knihu do ruky, o problematiku se zajímající laik, tak vzhledem k obsaženosti tematiky a materiálu může brzy ztratit červenou nit argumentace vztahující se ke sledovanému tématu.

I přes tuto kritiku Wolfgang Benz předkládá čtivou a důležitou knihu, která navozuje nové pohledy na problematiku „migrace chudých“ a přináší pro ni nové impulzy, zároveň představuje nová stanoviska, která zaujímá většinová populace k příslušníkům skupiny Sinti a k Romům. Můžeme jenom doufat, že tato publikace bude brzy přeložena do češtiny a že se jí zde dostane široké pozornosti.

Nicole Horáková